

Βασίλειος Γ. Φανάρας,
διδάκτωρ Θεολογίας Α.Π.Θ

Ἡ θέση τῶν Ὀρθοδόξων καὶ ἄλλων ἐκκλησιῶν καὶ θρησκευτῶν
γιὰ τὰ θέματα τῆς τεκνογονίας

Μακαριώτατε,
Σεβασμιώτατοι,
Ἐλλογιμώτατοι Κύριοι Καθηγητές,
Κυρίες καὶ Κύριοι,

Θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Φθιώτιδος καὶ πρόεδρο τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Γάμου, Οἰκογένειας, Προστασίας Παιδιοῦ καὶ Δημογραφικοῦ Προβλήματος, κ. Νικόλαο, διότι μὲ συμπεριέλαβε στοὺς εἰσηγητὲς τῆς παρούσας διεπιστημονικῆς σύσκεψης μὲ θέμα «περὶ συζυγίας καὶ τεκνογονίας». Ἡ ἔνταξή μου στοὺς εἰσηγητὲς συνέβη, λόγω τῆς ἐνασχόλησής μου μὲ τὴ διπλωματικὴ μεταπτυχιακὴ ἐργασία εἰδίκευσης στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Α.Π.Θ., ποῦ εἶχε τὸν τίτλο: «Ἡ τεκνογονία στὴ σύγχρονη ὀρθόδοξη ποιμαντικὴ» (1992). Γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς συγκεκριμένης ἐρευνας θὰ γίνῃ λόγος ἀναλυτικὰ στὴ συνέχεια, ἐνῶ θὰ ἀναφερθοῦν μὲ συντομία καὶ οἱ ἀπόψεις τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, τῶν προτεσταντῶν καθὼς καὶ τῶν ἄλλων μονοθεϊστικῶν θρησκευτῶν, τοῦ ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ μουσουλμανισμοῦ.

1. Οἱ ἀπόψεις τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας

Α. Ἡ τεκνογονία καὶ ἡ συζυγικὴ συνουσία στὴν ὀρθόδοξη θεολογία

Ἡ τεκνογονία ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἔγγαμου βίου. Θεωρεῖται καὶ εἶναι σημαντικὸ γεγονός στὴ συζυγικὴ πορεία. Συνδέεται μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τῆς διαίωνισης τοῦ εἶδους καὶ μὲ τὴ στενότερη τῆς ἀνατροφῆς καὶ διαπαιδαγώγησής τῶν τέκνων, ἀποτελώντας κεφαλαιῶδες κομμάτι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρογύνου. Ἡ ἀπόκτηση τέκνων ἱκανοποιεῖ τὸ μητρικὸ καὶ πατρικὸ αἶσθημα, ἀποτελεῖ εὐλογία ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ δίνει τὴ δυνατότητα στὸ ἀνδρόγυνο νὰ γίνῃ συνδημιουργὸς μὲ τὸ Θεό, ἐκπληρώνοντας τὴν ἐντολὴ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Ἀντίθετα, ἡ ἀτεκνία συνήθως θεωρεῖται δυσάρεστη. Ὁ γάμος ὅμως δὲν θεωρεῖται σὲ καμία περίπτωση ἀποτυχημένος, ἐξαιτίας τῆς μὴ ἀπόκτησης ἀπογόνων.

Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τόνισαν τὴν ἀξία τῆς τεκνογονίας στὴν ἀνθρώπινη συζυγικὴ ζωὴ. Σημείωσαν ὅτι ἡ τεκνογονία ἀποτελεῖ βασικὸ σκοπὸ τοῦ χριστιανικοῦ γάμου σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀνάλογη χριστιανικὴ ἀνατροφή καὶ διαπαιδαγώγησιν τῶν τέκνων.

Στήν πατερική σκέψη, καθώς τίθεται σὲ πρωτεύουσα μοῖρα τὸ πνευματικὸ στοιχεῖο ἔναντι τοῦ ὑλικοῦ, ἡ τεκνογονία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὡς πρῶτος καὶ μόνος σκοπὸς τοῦ χριστιανικοῦ γάμου, διότι ἡ γέννηση τῶν παιδιῶν μετέχει κυρίως τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ποὺ ὑπόκειται σὲ φθορὰ ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας μέρα.¹ Ὅμως ἡ παράχρηση τῆς συζυγικῆς συνουσίας μὲ τὴ συστηματικὴ φυγοτεκνία εἶναι κατακριτέα. Τὴν ἀποφυγὴ τῆς τεκνογονίας καὶ τὸν ὑποβιβασμὸ τῆς συζυγικῆς ἐπαφῆς στηλίτευσαν οἱ πατέρες μὲ τὸν ὑπερτονισμὸ τῆς ἀπόκτησης καὶ ἀνατροφῆς τέκνων.

Ἐξάλλου, ἡ ὑποταγὴ τοῦ γάμου στὴν τεκνογονία ὡς μοναδικοῦ σκοποῦ, αὐτόματα θεωρεῖ ἀνυπόστατο τὸ γάμο στὸν ὁποῖο δὲν εἶναι ἐφικτὴ ἡ γέννηση παιδιῶν ἀπὸ ἐνδεχόμενῃ στειρότητα τῶν συζύγων καὶ ἐπιπλέον ἔμμεσα καταδικάζει τὶς συζυγικὲς ἐπαφὲς μετὰ τὴν πάροδο τῆς κλιμακτηρίου. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δὲν συμφωνεῖ, τονίζοντας ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κατηγορήσῃ κάποιον ἐπειδὴ συνέρχεται μὲ τὴ γυναῖκα τοῦ μέχρι τὰ γεράματά του καὶ ἐπιπλέον θεωρεῖ ὅτι ἡ ἐπαφὴ εἶναι αὐτόνομη καὶ ἀναγκαία.²

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς σημειώνει γιὰ τὸν κίνδυνο τῆς παράχρησης τῆς συνουσίας: «ἡ ὀρθὴ κρίσις τῆς συνουσίας, ὁ σκοπὸς ἐστὶ τῆς παιδοποιίας. Ὁ οὖν εἰς τὴν ἡδονὴν ἀποβλεψάμενος, ἐσφάλη περὶ τὴν κρίσιν, τὸ μὴ καλόν, καλὸν ἡγησάμενος ὁ γοῦν τοιοῦτος παραχρητῆται γυναικὶ συνουσιαζόμενος».³

Ἐπιπρόσθετα, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἀναφέρει ὅτι «ἡ γὰρ τῆς σαρκὸς ἐπανάστασις πρὸς παιδοποιίαν μόνον ἀνίεται», ἐνῶ παραδέχεται ὅτι τὸ γενετήσιο ἔνστικτο «φύσει πρόσεστιν ἡμῖν» καὶ ὡς φυσικὸν καὶ ἀκατηγόρητο, ἀφοῦ ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, «ἵνα δι' αὐτοῦ ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς περιπατήσωμεν».⁴ Δὲν ἀπορρίπτεται τὸ γενετήσιο ἔνστικτο ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὅταν θεωρεῖται σωστά, ὄχι μόνον δὲν συνεργεῖ στὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ συνεργεῖ «πρὸ τῆς φύσεως σύστασιν».

Ἔτσι, διαπιστώνεται ἡ σχετικότητα μὲ τὴν ὁποία οἱ ἱεροὶ Πατέρες ἀναφέρονται στὴν σεξουαλικὴ πράξη καὶ τεκνογονία. Ὅταν ὑπάρχει πειρασμὸς, ἡ σβέση τῆς φλογώσεως μὲ τὴ συζυγικὴ συνουσία δίνει τὴ δυνατότητα στὸν ἄνθρωπο νὰ ἀποφύγει τὴν πορνεία. Στὴν ἐρμηνεία τοῦ ἀποστολικοῦ χωρίου «διὰ

¹ Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ὁμιλία ΙΣΤ', Περὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας, PG 151, 189.

² Ἰωάννου Χρυσόστομου, «καὶ γυναικὶ μὲν συγγενομένῳ κατὰ νόμον οὐδεὶς ἂν μέμψαιτο μέχρις γήρως, χρηματιζόμενῳ δὲ πάντες», PG 62, 689.

³ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Περὶ ἀγάπης, PG 90, 989.

⁴ Ἀνέστη Κεσελόπουλου, Πάθη καὶ Ἀρετὲς στὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 25, σήμ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, πρὸς τὴν ἐν μοναζούσαις Ξένην, PG 150, 1069A

δὲ τὰς πορνείας», ὁ ἱερός Χρυσόστομος σημειώνει: «Ἄκουσον γοῦν τοῦ Παύλου λέγοντος διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχέτω. Δυὸ γὰρ ταῦτα ἐστὶ, δι' ἅπερ εἰσενήνεκται γάμος, ἵνα τὲ σωφρονῶμεν, καὶ ἵνα πατέρες γινώμεθα, τῶν δὲ δυὸ τούτων προηγουμένη ἢ τῆς σωφροσύνης ἐστὶ πρόφασις... Ὡστε μία τις ἐστὶ γάμου πρόφασις, τὸ μὴ πορνεύειν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ φάρμακον εἰσενήνεκται τοῦτο».⁵ Τὴν ἀποφυγὴ τῆς ἀμαρτίας προβάλλει καὶ ἡ ρῆσις τοῦ ἁγίου Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ: «δραῖμε ὅσον δύνῃ ὅταν ἀτονήσης, λάβε φάρμακον τὴν συνουσίαν, ἵνα μὴ πειράσῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς».⁶

Στὴν περίπτωση ὅμως ποὺ ἡ τεκνογονία θεωρεῖται σὲ σχέση μὲ τὴν παρθενία ἢ τὸ θάνατο, ἡ ἀναφορὰ εἶναι ὑποτιμητικὴ, ἀφοῦ ἡ ὑπενθύμιση τῆς μετάδοσης τῆς θνητῆς σάρκας προσδίδει στὴν τεκνογονία τὴν ἔννοια τῆς παροδικότητος.

Πρέπει νὰ τονισθῆ ἡ προφανὴς ἰδιομορφία τοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου, ὡς μυστηρίου καὶ θεσμοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς συζυγικῆς συνουσίας. Ὁ γάμος δόθηκε γιὰ τὴν ἀλληλοβοήθεια τῶν συζύγων καὶ γιὰ τὴν τεκνογονία. Ἡ συζυγικὴ συνουσία, ποὺ συνδέεται μὲ τὴν ἡδονή, ἔχει ἀπὸ τὴ φύση τῆς ὡς σκοπὸ τὴν ἐπίτευξη τῆς γονιμότητος.

Συνεπῶς, δὲν θὰ πρέπει νὰ συγχέονται μεταξύ τους: πρῶτον οἱ σκοποὶ τοῦ γάμου, δεύτερον οἱ σκοποὶ τῆς τεκνογονίας, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ ἕναν ἀπὸ τοὺς βασικοὺς σκοποὺς τοῦ γάμου καὶ τρίτον οἱ σκοποὶ τῆς συζυγικῆς συνουσίας, ἢ ὅποια ἐμπεριέχει ἀναπαραγωγικὸ, ἀγαπητικὸ, σωφρονιστικὸ⁷ καὶ ἡδονιστικὸ ρόλο καὶ χαρακτῆρα.

B. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὸ θέμα τῆς τεκνογονίας

α. Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ 1937.

Ἡ ἐπίσημη θέση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀποτυπωμένη στὴν ἐγκύκλιο τῆς Ἱεραρχίας τῆς 14ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1937. Ἡ ἐξάπλωση τοῦ κινήματος τοῦ οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ τὴν ἐποχὴ τοῦ μεσοπολέμου, κυρίως στὰ ἀστικά κέντρα, θορύβησε τὴν Ἑλλαδικὴ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἡ λήψη ἀποφάσεων

⁵ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω...», PG 51, 243.

⁶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἱερά Παράλληλα, PG 96, 257.

⁷ ὁ.π.,

ἀπὸ τὶς Δυτικὲς Ἐκκλησίες ⁸ ἐπέτεινε τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν ἐπιβολὴ σταθερῆς καὶ ἐνιαίας θέσης ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη προοπτικῇ. Ἔτσι ἐκδόθηκε ἡ ἐγκύκλιος τῆς Ἱεραρχίας, στὴν ὁποία γίνεται ἀναφορὰ στὴν κατάσταση τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς τεκνογονίας καὶ τὴν παρεμπόδιση τῆς συλλήψεως. Καταδικάζονται οἱ ἐκτρώσεις, ἡ ἔκθεση βρεφῶν καὶ ἡ χρῆση ἀφύσικων καὶ ἀθέμιτων μέσων γιὰ τὴν παρεμπόδιση τῆς συλλήψεως.

Ἡ ἐγκύκλιος προτείνει στοὺς συζύγους τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ καὶ τὴν ἐγκράτεια ὡς τὰ μοναδικὰ μέσα γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς τεκνογονίας, ὅταν ὑπάρχει ἰδιαίτερος λόγος.⁹ Γνωστοποιεῖ στοὺς πνευματικὸς πατέρες ὅτι ἡ ἀνοχὴ τῶν ἀντισυλληπτικῶν ἀποτελεῖ ἀπόκλιση ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐπισημαίνει στοὺς ἰατροὺς ὅτι γίνονται φονεῖς μὲ τὶς ἐκτρώσεις καὶ τοὺς ἀποτρέπει ἀπὸ τὸ νὰ διαδίδουν ἀντισυλληπτικὰ μέσα.

Ἡ προτεινόμενη ἀποχὴ καὶ ἐγκράτεια ὑπαινίσσεται τὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο ἡ σύζυγος εἶναι πιθανῶς γόνιμη. Δὲν γίνεται σαφὴς ἀναφορὰ γιὰ τὴ χρῆση τῆς φυσικῆς μεθόδου τῶν ἄγονων ἡμερῶν, ὅμως ἡ ἀποχὴ ὑπονοεῖται μόνο γιὰ τὴ γόνιμη περίοδο τῆς συζύγου καὶ ὄχι σὲ μόνιμη βάση.

Ὡστόσο ἡ ἐγκύκλιος τοῦ 1937 προκάλεσε ἀντιδράσεις στοὺς ἐκκλησιαστικὸς κύκλους καὶ δὲν ἔγινε εὐρύτερα ἀποδεκτὴ ὡς δείκτης πορείας ἀπὸ μεγάλη μερίδα πνευματικῶν. Ἐπικρίθηκε ἡ αὐστηρὴ προοπτικὴ τῆς γιὰ τὸ θέμα τῆς τεκνογονίας καὶ κυρίως ἡ ἔλλειψη ἔκφρασης τῆς Ὁρθόδοξης ἀποψῆς γιὰ τὴν ἠθικὴ κλιμάκωση τῶν πιστῶν. ¹⁰ Ἐπιπρόσθετα κατηγορήθηκε ὁ τρόπος συγγραφῆς τῆς καὶ ἀμφισβητήθηκε ἔντονα ἡ διατύπωση ἐνιαίας γραμμῆς καὶ προοπτικῆς ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς Ἑλλαδικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

β. Τὸ διάγγελμα περὶ τεκνογονίας (9 Ὀκτωβρίου 1978)

Τὸ διάγγελμα δηλώνει ὅτι ἐπανέρχεται μετὰ ἀπὸ σαράντα χρόνια στὸ ἐπίμαχο θέμα τῆς φυγοτεκνίας. Αποδέχεται ὅτι ἡ κατάσταση ἐπιδεινώθηκε καὶ ὅτι χρειάζεται νὰ τοποθετηθεῖ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἶχε κάνει τὸ 1937.

⁸ Ἡ Ἀγγλικανικὴ σύνοδος τοῦ Λάμπεθ τὸ 1930 πρότεινε τὴν τέλεια ἀποχὴ ἀπὸ τὴ συζυγικὴ σχέση ὡς τὸ μόνο νόμιμο μέσο γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς τεκνογονίας.

⁹ «Ἡ ἐγκράτεια ἀποτελεῖ διὰ τοὺς συζύγους τὸ μόνον νόμιμον μέσον ἀποφυγῆς τῆς τεκνογονίας, ὅταν πραγματικὴ παρουσιάζεται διὰ τὴν ἀποφυγὴν αὐτῆς ἀνάγκη».

¹⁰ βλ., Ἀλέξανδρου Σταυροπούλου, Τὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας καὶ ἡ Ἐγκύκλιος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1937), συμβολὴ εἰς τὴν ποιμαντικὴ τῆς τεκνογονίας ἐξ' ἀπόψεως Ὁρθόδοξου, Ἀθήνα 1977.

Παροτρύνει τούς ἐγγάμους ἄνδρες νὰ ἐκπληρῶνουν τὸ καθήκον τους καὶ νὰ συνδέουν τὴ συζυγία μὲ τὴν «ἐξ αὐτῆς παιδοποιία». Ρητὰ ἀναφέρεται στὶς συζύγους «νὰ ἀποφεύγωσι οἰαδήποτε ἀντισυλληπτικὰ μέσα καὶ τρόπους», ἐνῶ συμβουλεύει τούς ἰατροὺς νὰ μὴ συμμετέχουν στὶς φονικὲς ἐκτρώσεις.

Καλεῖ τούς πνευματικοὺς πατέρες νὰ ἀκολουθοῦν κοινὴ γραμμὴ, αὐτὴ ποὺ ἐξέφρασε ἡ ἐγκύκλιος τοῦ 1937. Τὸ διάγγελμα δὲν ἀγνοεῖ τὶς δύσκολες σύγχρονες περιστάσεις γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν τέκνων καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ προτεινόμενη διέξοδος τῆς συζυγικῆς ἐγκράτειας θεωρεῖται «στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδός». Ἐπιπλέον ἡ ἡπιότερη λύση ποὺ προβάλλεται γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας καὶ συγκατάβασης ἀφήνεται στὴν κρίση τῶν πνευματικῶν, ὅταν διαπιστώνεται ἡ ἀναγκαιότητά της. Ἀναγνωρίζονται οἱ δυσκολίες τῆς τεκνοτροφίας καὶ δίνονται περιθώρια στοὺς πνευματικοὺς νὰ οἰκονομήσουν εἰδικὲς περιπτώσεις.

Γ. Ἡ σύγχρονη ποιμαντικὴ γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας

Μέσα στὶς ἀντιφάσεις ποὺ χαρακτηρίζουν τὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο εἶναι καὶ τούτη, ἀπὸ τὴ μία νὰ θανατώνονται 200.000 ζῶες τὸ χρόνο μὲ τὶς ἐκτρώσεις ὡς ἀνεπιθύμητα τέκνα, ἐνῶ τὴν ἴδια ὥρα χιλιάδες σύζυγοι προστρέχουν στὴν ἰατρικὴ βοήθεια δαπανώντας κόπο, χρόνο, χρήμα, ψυχικὲς δυνάμεις γιὰ νὰ ἀποκτήσουν ἓνα παιδί μὲ τὶς μεθόδους τῆς ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς.¹¹ Ταυτόχρονα ἄλλα ζευγάρια ἔχοντας ἀποκτήσει 1-2 τέκνα προσπαθοῦν συστηματικὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τεκνογονία, δαπανώντας ἓνα ἀξιόλογο χρηματικὸ ποσὸ στὶς μεθόδους ἀντισύλληψης.

Ἡ παροῦσα ἔρευνα ἐξετάζει τὴν τελευταία περίπτωση τῆς ἀντίφασης. Στὴν ἔρευνα, λοιπόν, ποὺ πραγματοποιήθηκε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1989-1992 ἀναδύθηκαν χρήσιμα στοιχεῖα. Ἀρχικὰ, καταρτίστηκε ἓνας κατάλογος ἀνεγνωρισμένων ποιμένων (ἱερομόναχων σὲ μοναστήρια καὶ πόλεις, ὅπως καὶ ἐγγάμων πνευματικῶν), οἱ ὁποῖοι μέσα ἀπὸ ἓνα ἐλεύθερο ἐρωτηματολόγιο, εἶχαν τὴν καλοσύνη νὰ καταθέσουν τὶς θέσεις καὶ πεποιθήσεις, ἀλλὰ καὶ τὸν κόπο καὶ πόνο τους, κατὰ τὴν ποιμαντικὴ ἀντιμετώπιση τῶν συζύγων.

Γενικὴ διαπίστωση εἶναι ἡ ἀκόλουθη: κάθε πνευματικὸς, πέρα ἀπὸ τὴ μορφὴ τῆς ζωῆς τοῦ (μοναχικὸς ἢ ἔγγαμος βίος), ἐνσκήπτει μὲ περισσὴ ἀγάπη καὶ

¹¹ Βασιλείου Φανάρα, Ὑποβοηθούμενη Ἀναπαραγωγή, Ἠθικοκοινωνικὴ Προσέγγιση, ἐκδ. Τὸ Παλίμψηστον, Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 169.

κατανόηση στα προβλήματα τῶν ἑγγαμῶν παιδιῶν του. Διαπιστώθηκε διαφοροποίηση ἀντιμετώπισης, ἀλλὰ τὸ στοιχεῖο τῆς ἀγωνίας καὶ εὐθύνης ἀπέναντι στὸ ποιμαινόμενο ζεῦγος δὲν ἀπουσίασε ἀπὸ κανένα συνομιλητὴ ἢ σχετικὸ μὲ τὸ θέμα συγγραφέα.

Τὰ στοιχεῖα, πὺν συγκεντρώθηκαν, παρουσιάζουν ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον. Σημειώνονται οἱ ποιμαντικὲς τάσεις, συγκλίσεις καὶ ἀποκλίσεις στὴ σύγχρονη διαποίμανση τῶν πιστῶν καὶ ἰδιαίτερα στὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο.

Ἡ ἀναφορὰ τοῦ προβλήματος κυμαίνεται στὰ πλαίσια τοῦ Ὁρθόδοξου γάμου. Ὅπου σημειώνεται ἡ φράση «συζυγικὸ ζεῦγος» ἢ ἄλλοι συναφῆς ὅροι, ἀναφέρονται οἱ σύζυγοι οἱ ὁποῖοι λίγο ἢ πολὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν πνευματικὴ τους πρόοδο. Εἶναι ἐκεῖνοι πὺν ζοῦν ἢ τουλάχιστον προσπαθοῦν νὰ ζήσουν μὲ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ περιορισμὸς αὐτὸς ἐπιβάλλεται, καθὼς στὴν κατεξοχὴν ποιμαντικὴ λειτουργία προστρέχουν οἱ σύζυγοι μὲ πνευματικὲς ἀνησυχίες καὶ ἀποτελοῦν τὸ ποιμαινόμενο μέρος τῆς Ἐκκλησίας. Στὶς συζητήσεις, οἱ πνευματικοὶ ἀναφέρονται σ' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς συζύγους, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ στάδιο πνευματικοῦ ἀγῶνα καὶ κατάστασή τους. Ἐξάλλου, αὐτοὶ εἶναι οἱ σύζυγοι πὺν παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴ τὶς ποιμαντικὲς διδαχὲς καὶ προβληματίζονται στὴν ἀναζήτηση τοῦ θεοῦ θελήματος.

Ἡ τεκνογονία καὶ ἡ συζυγικὴ συνουσία ἀφοροῦν κατὰ κύριο λόγο τὸ ἀνδρόγυνο. Ὁ πνευματικὸς πατέρας μὲ διάκριση πρέπει νὰ συμβουλεύει τὸ ζεῦγος. Διαφορετικὰ οἱ ἐπεμβάσεις σὲ συζυγικά, προσωπικά θέματα, ἐλλοχεύουν τὸν κίνδυνο ἐπιπλοκῆς στὴ διαποίμανση, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐνότητα τῶν συζύγων.

Ἀρκετοὶ πιστεύουν ὅτι τὰ θέματα αὐτὰ πρέπει νὰ μείνουν στὴν κρίση τοῦ πνευματικοῦ, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ σκέφτεται σωστά, γνωρίζοντας τὸν πραγματικὸ σκοπὸ τοῦ γάμου, ἐνῶ ἄλλοι καταδικάζουν τὴν ἀναφορὰ κατὰ τὴν πνευματικὴ καθοδήγηση, σὲ συζυγικά θέματα σεξουαλικῆς φύσεως.

Μερικοὶ πιστεύουν ὅτι ἡ διχογνωμία τῶν πνευματικῶν γιὰ τὸ θέμα τῆς τεκνογονίας ἐπηρεάζει τὸ Ὁρθόδοξο πλήρωμα, καθὼς «ὁ καθένας διδάσκει ὄχι τὶς εὐαγγελικὲς ἀλήθειες, ἀλλὰ τὶς προσωπικὲς του ἀπόψεις καὶ θέσεις ... ἡ πνευματικὴ Βαβὲλ τείνει νὰ ἀλλοιώσει τὴ συνείδηση τῶν πιστῶν. Ὁ πιστὸς διδάσκει πλέον διαφορετικὲς θέσεις».¹²

¹² Ἀρχ. Νικόδημου Λεράκη, Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ στὸ θέμα τῆς τεκνογονίας, εἰσήγηση σὲ Ἱερατικὴ Σύναξη, 29-3-1983.

Δυσάρεστο γεγονός για τη σύγχρονη ποιμαντική αποτελεί ή σιωπηλή διαμάχη μεταξύ ἐγγάμων και ἀγάμων πνευματικῶν για τὴν «ἀρμοδιότητα» καθοδήγησης τῶν ἀνδρογύνων. Σημειώνεται ή ὀρθή θέση για ὅσους διεκδικοῦν τὴν ποιμαντική ἀποκλειστικότητα: «Ἐκεῖνο ποῦ βαρύνει σὲ μία σοβαρή ἀντιμετώπιση τοῦ γάμου, δὲν εἶναι οὔτε ή προσωπική ἐμπειρία τοῦ ἐγγάμου, οὔτε ή ἀντικειμενικότητα τοῦ ἀγαμου, ἀλλὰ ή ποιμαντική πείρα και εὐαίσθησία και τῶν δυό, ή σχετική μὲ τὸ γάμο». ¹³

Στὴν ἐρευνά μας, ή ἐλεύθερη συζήτηση μὲ τοὺς ποιμένες ἀνέδειξε τὸν χειρισμὸ τοῦ κάθε πνευματικοῦ, τὴν πείρα, τὸν κόπο και τὸν πόνο στὴν ποιμαντική τῶν συζύγων. Ὁ πόθος για τὴν ἀρτιότερη και θεοδρόμο διαποίμανση δὲν ἔλειψε ἀπὸ κανένα πνευματικό-ἐξομολόγο, παρόλο ποῦ ή ἀντιμετώπιση δὲν ἦταν ὅμοια σ' ὅλους τους ποιμένες. Ἀκολούθησε ή καταγραφή τῶν συζητήσεων, τῶν θέσεων και τῶν ἀπόψεων, ὥστε ή ἔκθεσή τους νὰ γίνεи κατὰ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο.

Οἱ σύγχρονοι ποιμαντικοὶ τύποι.

Ἡ τυποποίηση τῆς ποιμαντικῆς εἶναι δύσκολη, ἐπειδὴ χρειάζεται νὰ σχηματοποιηθεῖ ή γραμμὴ τοῦ πνευματικοῦ, ὥστε νὰ γίνεи κατανοητὴ ή σύγχρονη ποιμαντική. Ἄλλωστε ή ἐργασία παρουσιάζει ἕνα δείγμα τῆς ὑπάρχουσας κατάστασης και δὲν ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξή ἄλλων θέσεων, ἀφοῦ βασίζεται στὰ δεδομένα τῆς ἐρευνας ποῦ ἔγινε.

Στὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας διακρίθηκαν δυὸ κυρίως γραμμές: α) ή παραδοσιακὴ γραμμὴ κι β) ή νεωτερίζουσα γραμμὴ.

Ὡστόσο, ή παραδοσιακὴ γραμμὴ ἐκφράζεται ἀπὸ δυὸ τύπους τὸν αὐστηρὸ και τὸν ἐπιεικῆ. Ἡ διάκριση ἀνάμεσά τους εἶναι λεπτὴ και ἀναφέρεται κυρίως στὴ διαφορετικὴ ποιμαντικὴ ἀντιμετώπιση τῶν θεμάτων τῶν συζύγων.

Οἱ ποιμαντικοὶ τύποι ἀναφέρονται στὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας, τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων, τῆς ἀντισύλληψης, τῆς ρύθμισης τῆς ἀνθρώπινης γονιμότητας και τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς οἰκογένειας.

α. Ἡ παραδοσιακὴ ποιμαντικὴ γραμμὴ

Ἡ παραδοσιακὴ γραμμὴ διαποίμανσης τῶν συζυγικῶν θεμάτων βασίζεται στὴν πίστη τοῦ εὐαγγελίου, στὴν πατερικὴ παράδοση και προβάλλει τὴν ἐνάρετη βιοτή. Προσπαθεῖ νὰ ὀδηγήσει μὲ ἀσφάλεια τὸ ἀνδρόγυνο στὴ σωτηρία,

¹³ π. Φιλόθεος Φάρος, π. Σταῦρος Κοφινάς, Γάμος, Ἀθήνα 1989, σελ. 12.

προβάλλει τὴν ὀρθόδοξη ἀκρίβεια καὶ προοπτικὴ καὶ θεωρεῖ τὴ φυγοτεκνία καὶ ἀντισύλληψη ὡς πράξεις ἐνάντιες στοῦ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἔρευνα κατέδειξε δυὸ τρόπους ἔκφρασης τῆς γραμμῆς μὲ ἴδιο θεολογικὸ ὑπόβαθρο καὶ κοινὲς ἀφετηρίες, ἀλλὰ μὲ ἐμφανῆ διαφορετικὴ ποιμαντικὴ ἀντιμετώπιση: τὸν αὐστηρὸ τύπο καὶ τὸν ἐπιεικῆ τύπο τῆς παραδοσιακῆς ποιμαντικῆς γραμμῆς.

Ια. Ὁ αὐστηρὸς ποιμαντικὸς τύπος. Ὀνομάζουμε ποιμαντικὸ τύπο τῆς αὐστηρότητας ἐκεῖνον ποὺ δὲν παρουσιάζει ἰδιαίτερη εὐαισθησία στὴν κατανόηση τῶν σύγχρονων συζυγικῶν θεμάτων.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ τύπου τῆς αὐστηρότητας συνοψίζονται ὡς ἑξῆς:

- Ἡ τεκνογονία εἶναι ὁ πρῶτος σκοπὸς τοῦ γάμου καὶ ἡ συζυγικὴ συνουσία ἔχει μόνον ἀναπαραγωγικὸ ρόλο.

- Ἡ φυγοτεκνία σὲ οποιαδήποτε περίπτωσι, ἀκόμη καὶ σὲ ὑπάρχουσα πολυτεκνία ἀποτελεῖ μεγάλη καὶ θανάσιμη ἁμαρτία.

- Οἱ σύζυγοι δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ρυθμίζουν τὴ γονιμότητά τους καὶ νὰ προγραμματίζουν τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειάς τους.

- Ἡ ἀπόλυτη ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀποχὴ εἶναι οἱ μοναδικοὶ τρόποι γιὰ τὴ ρύθμιση τῶν γεννήσεων, ἐὰν αὐτὸ ἐπιβάλλεται.

- Ἡ φυσικὴ μέθοδος τῶν ἄγονων ἡμερῶν εἶναι ἀνεκτὴ.

- Ἡ συμμετοχὴ στὴ Θεία Εὐχαριστία ἐξαρτᾶται σημαντικὰ ἀπὸ τὴν πράξη τῆς ἀντισύλληψης καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι ἐπιτρέπεται ὡς 2 φορές τὸν χρόνον.

- Ἡ συζυγικὴ συνουσία ἐπιτρέπεται στὴν περίοδο τῆς ἐγκυμοσύνης, μὲ σύμφωνη ἰατρικὴ γνωμάτευση.

- Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ 1937 θεωρεῖται ἐμπνευσμένο κείμενον καὶ ἐκφράζει γνήσια τὴν Ὀρθόδοξη θέσι γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας.

- Τὴν εὐλογημένη τάξι ἐγγάμων ἀποτελοῦν οἱ πολύτεκνοι¹⁴, καθὼς μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν παιδιῶν τοὺς ἐκπληρώνουν τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ.

Οἱ ποιμένες τῆς αὐστηρότητας προσπάθησαν νὰ ἐκφράσουν τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα, ὅμως ἀπολυτοποίησαν τὶς θέσεις τους καὶ παρέβλεψαν κύρια προβλήματα τοῦ ἔγγαμου βίου. Ἡ ἀστικὴ οἰκογένεια ἀντιμετωπίζει ἀνυπέρβλητες

¹⁴ Ἄρχ. Γεώ. Δημόπουλου, μν, ἔργ., σελ. 24. Στὸ περιοδικὸ «Πολύτεκνη Οἰκογένεια», τεῦχος 51, Σεπτέμβριος 1991, σημειώνεται ἡ ὀρθὴ προοπτικὴ τῆς πολυτεκνίας: «ἡ πολυτεκνία θὰ πρέπει νὰ συμβαδίζει μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὸν ἀγιασμό, τότε καὶ μόνον σώζονται οἱ πολύτεκνοι γονεῖς».

δυσκολίες διαβίωσης σὲ σχέση με τὴν παραδοσιακὴ πολύτεκνη ἀγροτικὴ οἰκογένεια. Οἱ συνέπειες τῆς ἐκβιομηχάνισης ἦταν σαρωτικές, καθὼς ἐπῆλθε ἡ ὑπογεννητικότητα, ἡ χειραφέτηση τῆς γυναίκας, τὸ ὑψηλὸ κόστος διατροφῆς καὶ ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν, ἡ εὐκολὴ διακίνηση νέων ἰδεῶν, ὁ οἰκογενειακὸς προγραμματισμὸς καὶ τέλος ἡ ἀνάπτυξη τῶν τεχνικῶν μέσων γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ἀντισύλληψη.¹⁵

Στὴ σύγχρονη πρόκληση ἡ ποιμαντικὴ γραμμὴ τῆς αὐστηρότητας δὲν μπόρεσε πάντοτε νὰ ποιμάνει καλόπιστα καὶ διακριτικὰ τὰ νέα δεδομένα. Ἀντίθετα προβλήθηκε ἡ θέση ποῦ θέλει μόνο τὴν πολυτεκνία ὡς τὴν ἐκπλήρωση τοῦ θεοῦ θελήματος. Ἀκόμη καὶ οἱ οἰκογενειάρχες με 3-4 παιδιά ἐξετάζονται ἀρκετὲς φορὲς καχύποπτα, ὡς θιασῶτες τοῦ οἰκογενειακοῦ προγραμματιστές, ποῦ δὲν ἐκπληρώνουν τὸ θέλημα τῆς ἀπόκτησης πολλῶν παιδιῶν. Ὁ μονομερῆς τוניσμὸς τῆς ἐντολῆς τοῦ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε» σὲ βάρος ἄλλων ἐντολῶν καὶ σκοπῶν τοῦ γάμου, κατέστησε τὴν ποιμαντικὴ γραμμὴ ἀναποτελεσματικὴ καὶ ἀκραία.

Ιβ. ὁ ἐπιεικὴς ποιμαντικὸς τύπος. Ὀνομάζουμε ἐπιεικῆ ποιμαντικὸ τύπο τὴν ποιμαντικὴ ποῦ ἀντιλαμβάνεται τὰ σύγχρονα ποιμαντικὰ προβλήματα τοῦ ἔγγαμου βίου καὶ ποιμαίνει με διάκριση, ἀγάπη καὶ κατανόηση, ἀντιμετωπίζοντας τὰ πληρέστερα καὶ ἀποτελεσματικὰ. Προσπαθεῖ νὰ ὀδηγήσει με ἀσφάλεια τὸ ἀνδρόγυνο στὴ σωτηρία προβάλλοντας τὴν ὀρθόδοξη ἀκρίβεια καὶ προοπτικὴ.

Διαφέρει ἀπὸ τὸν αὐστηρὸ τύπο στὸν τρόπο ποῦ ἐκφράζει τὴν παραδοσιακὴ ἀντιμετώπιση, δίχως ἀπολυτοποιήσεις καὶ ἀφορισμούς. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς κλιμάκωσης τῶν πιστῶν ἀπὸ τοὺς ποιμένες τοῦ ἐπιεικῆ τύπου ἐπιτρέπει στὰ πλαίσια τῆς οἰκονομίας τὴν προσωρινὴ ἀπόκλιση ἀπὸ τὸ ἀπόλυτο τῶν θέσεων γιὰ τὴν προσέγγιση τῶν εἰδικῶν περιστάσεων. Αὐτὸ δὲν σημαίνει οὔτε τὴν ἀνοχὴ τῶν ἀντισυλληπτικῶν μέσων, οὔτε τὴν προβολὴ ἀκραίων ποιμαντικῶν θέσεων. Χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐπιεικῆ τύπου εἶναι ἡ ἀπουσία τῆς σχολαστικῆς πνευματικῆς καθοδήγησης στὰ συζυγικὰ θέματα. Ὁ πνευματικὸς συμβουλεύει τὸ ζεῦγος, ὅταν αὐτὸς ἐρωτᾶται, καὶ δὲν ρυθμίζει τὴ σεξουαλικὴ συμπεριφορὰ του.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐπιεικοῦς ποιμαντικοῦ τύπου ποῦ εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

-Ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ τελείωση μέσα ἀπὸ τὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας τῆς ἀγάπης τῶν συζύγων ἀποτελεῖ τὸν πρῶτο σκοπὸ τοῦ ὀρθόδοξου γάμου, ἐνῶ ἡ

¹⁵ Βασιλείου Γιούλτση, Εἰσαγωγή στὴ Γενικὴ Κοινωνιολογία, 1986, σελ. 104.

τεκνογονία είναι τὸ στεφάνωμα καὶ ἡ ξεχωριστὴ εὐλογία τοῦ Θεοῦ στὴ συζυγικὴ κοινωνία. Ὁ γάμος νοεῖται ὡς ἡ «ἐννομος συζυγία καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς παιδοποιία».

-Ἡ φυγοτεκνία μὲ τεχνητὰ καὶ ἀφύσικα μέσα εἶναι καταδικαστέα. Ὡστόσο ἀναγνωρίζονται περιπτώσεις ὅπου ὁ ἔλεγχος τῶν γεννήσεων εἶναι ἀναπόφευκτος.

-Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ρυθμίζει τὴ γονιμότητά του καὶ νὰ προγραμματίζει τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειάς του μὲ τὴ φυσικὴ μέθοδο τῆς ἀνίχνευσης τῶν γόνιμων ἡμερῶν καὶ τὴν ἀποφυγῆς τῆς συνουσίας κατὰ τὸ διάστημα αὐτό.

-Ἡ χρῆση τεχνικῶν ἀντισυλληπτικῶν μέσων ἀπαγορεύεται καὶ συνεπάγεται τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ Ποτήριο τῆς Ζωῆς. Ὑπάρχουν περιπτώσεις, ὅπου ὅσοι προφυλάσσονται οἰκονομοῦνται ἐπιεικέστερα καὶ κοινωνοῦν ἕως 6-8 φορές τὸ χρόνο.

-Ἡ συζυγικὴ συνουσία ἐπιτρέπεται στὴν περίοδο τῆς ἐγκυμοσύνης, μὲ σύμφωνη ἰατρικὴ γνωμάτευση, προβάλλοντας ἔτσι τὸ σωφρονιστικὸ καὶ ἀγαπητικὸ ρόλο τῆς ἐπαφῆς.

-Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ 1937 εἴτε ἀγνοεῖται πλήρως, εἴτε ἀναγνωρίζεται ὡς ἐπίσημο κείμενο, ὡστόσο δὲν βοηθᾷ ἐπαρκῶς στὴν ποιμαντικὴ διακονία.

- Τὰ ἀνδρόγυνα δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦν τὴν Ὁρθόδοξη πνευματικὴ διάσταση τῆς κοινωνίας τους. Ὁ χριστιανικὸς γάμος προχωρεῖ διαρκῶς ἀπὸ τὰ σωματικὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ, ὅπου ἡ ἄσκηση καὶ ἡ ἐγκράτεια ἄπτονται κάθε ἐκφάνσης τῆς ἐγγαμῆς πορείας καὶ ὄχι ἀποκλειστικὰ τῆς σεξουαλικῆς σχέσης.

Ἡ ἐπιεικὴς γραμμὴ ἀκολουθεῖται ἀπὸ ποιμένες ἄγαμους στὸν κόσμον καὶ ἱερομόναχους πνευματικούς σὲ μοναστήρια. Παρὰ τὴν προκατάληψη ποὺ ὑπάρχει γιὰ τὴν ποιμαντικὴ του μοναστικοῦ χώρου, ἡ ἔρευνα κατέδειξε ὅτι οἱ ποιμένες τοῦ χώρου αὐτοῦ εἶναι ἐπιεικεῖς σ' ἀντίθεση μὲ τὴν ἄποψη ποὺ τοὺς θέλει ἄτεγκτους καὶ σχολαστικούς μὲ τὰ συζυγικὰ θέματα.

Κατὰ τὴν ἄποψή μας, ὁ ἐπιεικὴς ποιμαντικὸς τύπος ἐκφράζει ἀρτιότερα τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ ποιμαντικὴ γιὰ τὸ γάμο. Προσπαθεῖ νὰ ὀδηγήσει μὲ ἀσφάλεια τὸ ἀνδρόγυνο στὸν τελικὸ του σκοπὸ. Ἡ ἀλληλοβοήθεια τῶν συζύγων, ἡ ἀποφυγὴ τῆς πορνείας ἀποτελοῦν τοὺς πρώτους σκοποὺς τοῦ γάμου. Ἡ συζυγικὴ συνουσία ἔχει διττὸ ρόλο, τὸν ἀναπαραγωγικὸ - τεκνογονικὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν ἀγαπητικὸ, ἑνωτικὸ καὶ σωφρονιστικὸ. Ἀναγνωρίζονται τὰ κοινωνικοοικονομικὰ προβλήματα ποὺ ὀδηγοῦν στὴ ρύθμιση τῶν γεννήσεων, ὅμως αὐτὸ δὲν σημαίνει τὴν ἀνοχὴ τῶν ἀντισυλληπτικῶν μέσων. Παρὰ τὴν

πονηρή πρόθεση τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων μὲ τὴ μέθοδο τῶν ἄγονων ἡμερῶν, ἐπιτρέπεται ἢ χρήση τῆς στὰ πλαίσια οἰκονομίας τῶν εἰδικῶν περιπτώσεων.

β. Ἡ νεωτερίζουσα ποιμαντικὴ γραμμὴ

Ὀνομάζουμε νεωτερίζουσα ποιμαντικὴ γραμμὴ ἐκείνη ποὺ ἀνέχεται τὴν ἀντισύλληψη, τὴ ρύθμιση τῆς γονιμότητας καὶ τὸν οἰκογενειακὸ προγραμματισμό, ὡς φυσικὰ καὶ ἀναγκαῖα στὴν ἔγγαμη ζωὴ.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς νεωτερίζουσας ποιμαντικῆς γραμμῆς εἶναι τὰ ἑξῆς:

- Ἡ ἠθικὴ ἀλληλοβοήθεια εἶναι ὁ πρῶτος σκοπὸς τοῦ γάμου, ἐνῶ ἡ τεκνογονία εἶναι δευτερεύων σκοπός.

-Τὰ τεχνητὰ ἀντισυλληπτικὰ μέσα δὲν καταδικάζονται, ἀλλὰ ἐπιτρέπονται, ὅταν ὑπάρχει ὁμόφωνη συζυγικὴ θέληση.

-Ἀναγνωρίζεται στὸ ἀνδρὸγυνο τὸ δικαίωμα νὰ ρυθμίζει τὴ γονιμότητά του καὶ νὰ προγραμματίζει τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειάς του.

-Ἡ χρήση τῶν τεχνικῶν ἀντισυλληπτικῶν μέσων δὲν ἐμποδίζει τοὺς συζύγους ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ στὴ Θεία Εὐχαριστία, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴ γενικὴ στάση τοῦ ἀνδρὸγύνου ἀπέναντι στὴν Ὁρθόδοξη πίστη καὶ ζωὴ.

-Ἡ συζυγικὴ συνουσία στὴν περίοδο τῆς ἐγκυμοσύνης θεωρεῖται ἀναγκαῖα καὶ ἐπιβάλλεται μὲ σύμφωνη ἰατρικὴ γνωμάτευση.

-Ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἄσκηση δὲν παραγνωρίζονται στὴν ἔγγαμη πορεία, ὅμως χρειάζεται τὸ μέτρο καὶ ἡ συζυγικὴ ὁμοφωνία.

-Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ 1937 δὲν ἀναγνωρίζεται καὶ προτείνεται ἡ ἀντικατάστασή της μ' ἄλλο πιὸ δυναμικὸ κείμενο, ποὺ νὰ ἀρμόζει στὴ σύγχρονη πραγματικότητα.

- Ἡ συζυγικὴ ἀρμονία ἀποτελεῖ κύριο θέμα καὶ τὰ προβλήματα τοῦ οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ δὲ θὰ πρέπει νὰ ἐξετάζονται στατικὰ καὶ σχολαστικὰ.

Οἱ ποιμένες τῆς νεωτερίζουσας γραμμῆς χαρακτηρίζουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς προοδευτικοὺς καὶ τὴν ποιμαντικὴν ποὺ ἀκολουθοῦν ὡς καταλληλότερη γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ διαποίμανση στὴ σύγχρονη Ἑλληνικὴ κοινωνία. Σημειώνεται ὅτι χρειάζεται ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ αὐστηρὰ καὶ παραδοσιακὰ πρότυπα ποιμαντικῆς τῶν συζύγων καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς ποιμαντικῆς στὰ σύγχρονα δεδομένα, ὥστε νὰ ἀγκαλιαστεῖ τὸ σύνολο τῶν Ὁρθόδοξων τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου. Ἐπιπρόσθετα, καταδικάζεται ὡς εὐσεβιστικὴ καὶ ἀδιάκριτη ἡ ἀναφορὰ στὰ θέματα τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς τοὺς ζεύγους.

Ἡ δημιουργία τῆς νεωτερίζουσας ποιμαντικῆς γραμμῆς ὀφείλεται στήν ἀντίδραση διανοουμένων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν θεολόγων στήν ποιμαντική πού ἀντιμετώπιζε τὰ προβλήματα τοῦ γάμου μὲ ἀυστηρότητα καὶ ἀδυνατοῦσε νὰ τὰ προσεγγίσει. Στὴν προσπάθεια τοὺς ὅμως νὰ ἀνασκευάσουν τὴ δημιουργηθεῖσα γραμμὴ τῆς ἀυστηρότητας, παραμέρισαν τὴν ἀσκητικὴ προοπτικὴ τῆς ἑγγαμῆς ζωῆς.

Ἡ προσπάθεια γιὰ ἀποκόλληση ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ γραμμὴ τῆς ἀυστηρότητας ἔφερε θετικὰ ποιμαντικὰ ἀποτελέσματα, ὅμως ἄγγιξε τὴν ἀντίθετη ἀκραία νεωτερίζουσα γραμμὴ, ἡ ὁποία δὲν βλέπει τὰ σεξουαλικά θέματα τῶν συζύγων σὲ καμία περίπτωση νὰ ἀποτελοῦν ἐμπόδια γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὴ Θεία Εὐχαριστία.

Ἡ ἄποψη πού θεωρεῖ ὅτι «ὑπάρχει πολὺς χῶρος γιὰ βελτίωση, προσαρμογὴ καὶ καινοτομία, καθὼς ἡ Ἐκκλησία μας ὀφείλει νὰ μὴν εἶναι στατική»,¹⁶ εἶναι ἀξιόλογη, ἀρκεῖ ἡ καινοτομία νὰ μὴν ἀναφέρεται στὴν οὐσία καὶ στὸ περιεχόμενο τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἀλλὰ στοὺς τρόπους πού αὐτὸ προσφέρεται στὸ λαό.

Ἡ ποιμαντικὴ γραμμὴ τῆς ἀνοχῆς τῶν ἀντισυλληπτικῶν μέσων βασίζει ἔμμεσα τὴν θέση της γιὰ τὴ χρῆση τεχνητῶν μέσων προφύλαξης στὴν ἀνοχὴ τῆς μεθόδου τῶν ἄγονων ἡμερῶν ἀπὸ τὶς ἄλλες ποιμαντικὲς γραμμές.

Ἡ θέση τῆς νεωτερίζουσας γραμμῆς γιὰ τὴ συζυγικὴ συνουσία στὴν ἐγκυμοσύνη εἶναι σχεδὸν ὅμοια μὲ τὶς ἄλλες δυὸ γραμμὲς μὲ τὴ διαφορὰ τῆς προβολῆς τῆς ἀναγκαιότητας ἢ καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἐπαφῆς. Ἡ νεωτερίζουσα ποιμαντικὴ γραμμὴ σὲ θέματα φυγοτεκνίας καὶ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων στηρίζει τὶς θέσεις της στὴ σύγχρονη πρόκληση καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς οἰκονομίας σὲ μονιμότερο ἐπίπεδο. Ὡστόσο, στερεῖται βιβλικῆς καὶ πατερικῆς τεκμηρίωσης καὶ μπορεῖ εὐκόλα νὰ κατηγορηθεῖ ὡς εὐδαιμονιστικὴ. Ἡ ἀνοχὴ τῶν ἀντισυλληπτικῶν μέσων καὶ ἡ ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος τῆς ρύθμισης τῆς γονιμότητος ἀποτελεῖ παρέκκλιση ἀπὸ τὴν ὀρθὴ παραδοσιακὴ ἀντίληψη καὶ τὸ γάμο καὶ τὴν τεκνογονία. Ἡ ἀντιμετώπιση αὐτῆ, παρόλο πού θέλει νὰ θεωρεῖται γενναία καὶ δυναμικὴ ἀπὸ τοὺς ποιμένες πού τὴν ἐφαρμόζουν, δὲν παύει νὰ διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη ἄποψη καὶ νὰ προτείνει νέο ἦθος γιὰ τὸν

¹⁶ π. Δημητρίου Κωνσταντέλου, Γάμος, Σεξουαλικότητα καὶ Ἀγαμία, Μία ἑλληνικὴ ὀρθόδοξη θεώρηση, μτφρ. π. Δημητρίου Βακάρου, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 16.

ὀρθόδοξο γάμο καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὶς συζυγικὲς σχέσεις. Ἐνα ἦθος πρωτόγνωρο γιὰ τὰ ὀρθόδοξα ποιμαντικὰ δεδομένα.

2. Οἱ ἀπόψεις τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

Ὁ ἔλεγχος τῶν γεννήσεων ἀπασχόλησε τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία στὴ Β' Βατικάνεια Σύνοδο καὶ ἡ ποιμαντικὴ διάταξη «Gaudium et Spes» τοῦ 1965 ἀναφέρεται σὲ θέματα γονιμότητας μέσα στὸ γάμο. Ἐπίσης εἶναι γνωστὴ ἡ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ Στ' «Humanae Vitae» τοῦ 1968 γιὰ τὶς ἐκτρώσεις, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἔλεγχο τῶν γεννήσεων. Ἡ θεολογικὴ προσκόλληση τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν στὸ φυσικὸ νόμο (natural law) ἐπιτρέπει ὡς μοναδικὴ λύση στὴ ρύθμιση τῆς τεκνογονίας τὴ συζυγικὴ συνουσία μόνο στὶς ἄγονες ἡμέρες τοῦ ἔμμητου κύκλου τῆς γυναίκα, ἐνῶ καταδικάζεται ὁποιοδήποτε τεχνικὸ ἢ χημικὸ μέσο ἀντισύλληψης.

Στὰ τέλη τοῦ 1993 ἐμφανίστηκε ἕνα νέο κείμενο ἢ Κατήχηση¹⁷ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ πλέον οἱ βασικὲς ιδέες γιὰ τὸ θέμα βρίσκονται στὴν στίς παραγράφους 2368 καὶ 2370, πού παραθέτουμε μεταφρασμένες στὰ ἑλληνικά:

2368 Μιὰ ἰδιαίτερη πτυχή αὐτῆς τῆς εὐθύνης ἀφορᾷ στὴ ρύθμιση τῶν γεννήσεων. Γι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους, οἱ σύζυγοι ἴσως ἐπιθυμήσουν νὰ ρυθμίσουν τὰ διαστήματα ἐνδιάμεσα στὶς γεννήσεις τῶν παιδιῶν τους. Εἶναι καθήκον τους νὰ ἐπιβεβαιώσουν ὅτι ἡ ἐπιθυμία τους δὲν ἔχει ἐγωιστικὰ κίνητρα, ἐναρμονίζεται μὲ τὴν κατάλληλη γενναιοδωρία τῶν ὑπεύθυνων γονέων. Ἐπιπλέον, πρέπει νὰ προσαρμόσουν τὴ συμπεριφορὰ τους στὰ ἀντικειμενικὰ κριτήρια τῆς ἠθικῆς:

«Ὅταν τίθεται τὸ ζήτημα τῆς ἀρμονικῆς συζυγικῆς συμβίωσης καὶ τῆς εὐθύνης τῆς μετάδοσης τῆς ζωῆς, ἡ ἠθικὴ τῆς συμπεριφορᾶς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ πρόθεση καὶ τὴν ἀξιολόγηση τῶν κινήτρων μόνο, ἀλλὰ πρέπει νὰ καθοριστεῖ ἀπὸ τὰ ἀντικειμενικὰ κριτήρια, κριτήρια πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ φύση τοῦ προσώπου καὶ τῶν πράξεών του, κριτήρια πού σέβονται τὴ συνολικὴ ἔννοια τοῦ ἀμοιβαίου αὐτό-δοσίματος καὶ τῆς ἀνθρώπινης τεκνογονίας στὰ πλαίσια τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης. Αὐτὸ εἶναι πιθανὸ μόνο ἐὰν ἡ ἀρετὴ τῆς συζυγικῆς ἀγνότητος ἀσκεῖται μὲ τὴν εἰλικρίνεια τῆς καρδιάς».

¹⁷ Catechism of the Catholic Church, 1994, Article 6, The sixth commandment, III. The Love of Husband and Wife, The fecundity of marriage, 2368-2370.

2370 Ἡ περιοδικὴ ἐγκράτεια, δηλαδή οἱ μέθοδοι ἐλέγχου τῶν γεννήσεων πού βασίζονται στήν αὐτό-παρατήρηση καὶ τὴ χρήση τῶν ἄγονων ἡμερῶν, συμφωνοῦν μὲ τὰ ἀντικειμενικὰ κριτήρια τῆς ἠθικῆς. Αὐτὲς οἱ μέθοδοι σέβονται τὰ σώματα τῶν συζύγων, ἐνθαρρύνουν τὴν τρυφερότητα μεταξύ τους, καὶ εὐνοοῦν τὴν ἔκφραση μιᾶς αὐθεντικῆς ἐλευθερίας. Ἀντίθετα, «κάθε ἐνέργεια ἢ ὁποία, εἴτε ὡς πρόβλεψη τῆς συζυγικῆς πράξης, εἴτε στὴν ὀλοκλήρωσή της, εἴτε στὴν ἀνάπτυξη τῶν φυσικῶν συνεπειῶν της, προτείνει, εἴτε ὡς σκοπὸ, εἴτε ὡς ἔννοια, καὶ καθιστᾷ τὴν τεκνογονία ἀδύνατη» εἶναι πραγματικὰ κακὴ:

«Κατὰ συνέπεια ἡ ἔμφυτη γλῶσσα πού ἐκφράζει τὸ συνολικὸ ἀμοιβαῖο αὐτό-δόσιμο τοῦ συζύγου καὶ τῆς συζύγου ἐπικαλύπτεται, μέσω τῆς ἀντισύλληψης, ἀπὸ μία ἀντικειμενικὰ ἀντιφατικὴ γλῶσσα, δηλαδή νὰ μὴν δοθεῖ συνολικὰ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο..... Ἡ διαφορὰ, καὶ ἀνθρωπολογικὴ καὶ ἠθικὴ, μεταξύ τῆς ἀντισύλληψης καὶ τῆς προσφυγῆς στὸ ρυθμὸ τοῦ κύκλου, ἐμπλέκει σὲ τελικὴ ἀνάλυση δυὸ ἀσυμβίβαστες ἔννοιες τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ τῆς ἀνθρώπινης σεξουαλικότητος».

3. Οἱ ἀπόψεις τῶν Προτεσταντῶν

Οἱ Προτεστάντες δὲν ἀκολουθοῦν ἐνιαία θέση γιὰ τὸ θέμα τῆς τεκνογονίας, ὅπως σ' ὅλα τὰ ἄλλα θέματα.

Ἡ συλλογὴ καὶ ἡ κατάταξη ὅλων τῶν ἀπόψεων γιὰ τὴν τεκνογονία καὶ τὴν ἀντισύλληψη ἀποτελεῖ δύσκολο ἐπιχείρημα. Οἱ ἀπόψεις τῶν κατὰ τόπους λεγομένων ἐκκλησιῶν τους, ἐκφράζονται κυρίως στὶς κατὰ καιροὺς ἀνακοινώσεις καὶ ἐκδόσεις τους καὶ ἀπηχοῦν τὶς θέσεις τῶν μελῶν τους. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ στὴν παρούσα εἰσήγηση περιοριζόμαστε μόνο στὴν ἄποψη τῆς Εὐαγγελικῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας στὴ Γαλλία,¹⁸ ὅπου ὑπάρχει προτροπὴ γιὰ τεκνογονία καὶ πολυτεκνία, σύμφωνα μὲ βιβλικὰ χωρία, ὅμως ἐπιτρέπεται ἀνεπιφύλακτα ἢ ἀντισύλληψη καὶ ἡ ρύθμιση τῶν γεννήσεων. Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις μάλιστα εἶναι ἀποδεκτὲς καὶ οἱ ἐκτρώσεις, ὡς μέθοδος περιορισμοῦ τῶν γεννήσεων.

4. Οἱ ἀπόψεις τῶν μονοθεϊστικῶν θρησκειῶν γιὰ τὴν τεκνογονία

A. Ἡ ἰουδαϊκὴ θρησκεία

¹⁸ ἔφημ. Τὸ Βῆμα, 2/10/1994, σελ. 22.

Ἡ ἰουδαϊκὴ θεολογία βασίζεται στὴ Βίβλο, στὴ Μισνά¹⁹, στὸ Ταλμούδ²⁰ καὶ σὲ κοινὰ ἀποδεκτὲς θέσεις παλαιότερων σημαντικῶν ραββίνων, ὅπως γιὰ παράδειγμα τοῦ Μαΐμονίδη. Τὰ θέματα ποὺ συνδέονται μὲ τὴν τεκνογονία ἐξετάζονται κυρίως ἀπὸ τὴ Χαλαχά²¹ καὶ ἀπὸ τὶς ἀντιλήψεις ποὺ περιέχονται στὴ σύγχρονη ραββινικὴ θεολογία.

Ἡ οἰκογένεια στὸν ἰουδαϊσμό ὑπῆρξε θεμελιακὸς θεσμὸς γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς ἰουδαϊκῆς κοινωνίας. Ἡ νομαδικὴ ὀργάνωση τῆς ζωῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔκανε ἀναγκαία τὴν οἰκογενειακὴ συνοχὴ καὶ τὴν ὑπαρξὴ τέκνων γιὰ τὴ βοήθεια στὶς ἐργασίες καὶ τὶς δραστηριότητές τους. Σύμφωνα μὲ τὴ βιβλικὴ ἐντολὴ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἡ πολυτεκνία στὸν Ἰσραὴλ θεωρεῖται ὡς εὐλογία τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ στειρότητα καὶ ἡ ἀτεκνία τῶν συζύγων συνεπαγόταν ὄνειδος καὶ ἀποτελοῦσε κοινωνικὸ στίγμα.

Κατὰ τὴ βιβλικὴ διήγηση, στὸν Αὐνᾶν ἔχουμε τὴν πρώτη προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς τεκνογονίας: «..εἶπεν δὲ Ἰούδας τῷ Αὐνᾶν, εἴσελθε πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ γαμβρεῦσαι αὐτὴν καὶ ἀνάστησον σπέρμα τῷ ἀδελφῷ σου. γνοὺς δὲ Αὐνᾶν ὅτι οὐκ αὐτῷ ἔσται τὸ σπέρμα, ἐγένετο ὅταν εἰσῆρχετο πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐξέχεεν ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ μὴ δοῦναι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, πονηρὸν δὲ ἐφάνη ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ὅτι ἐποίησεν τοῦτο, καὶ ἐθανάτωσεν καὶ τοῦτον».²²

Ἄν καὶ ἀρκετοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Θεὸς θανάτωσε τὸν Αὐνᾶν γιὰ τὴ μὴ ἐκπλήρωση τῆς ὑποχρέωσης τοῦ λεβιρατικοῦ γάμου, ἡ ραββινικὴ θεολογία διδάσκει ὅτι ἡ παράχρησις καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀνδρικοῦ σπέρματος ἀποτελεῖ ἁμαρτία. Ἡ πράξις τοῦ Αὐνᾶν ἀποτελεῖ τὴ λεγομένη διακεκομμένη συνουσία (*coitus interruptus*) ποὺ κατατάσσεται ἀνεπιτυχῶς ἀπὸ μερικοὺς ὡς μέθοδος ἀντισυλληπτικὴ ἢ τρόπος ἐλέγχου τῶν γεννήσεων.

Ὁ ραββίνος Ἰφτάχ Νταμαρί, συμφωνώντας μὲ τὴν ἄποψη αὐτή, πρεσβεύει ὅτι ἡ ἀντισύλληψις στὸν Ἰσραὴλ ἀπαγορεύεται, διότι ἀντίκειται στὸ δημιουργικὸ

¹⁹ Μισνά (δεύτερος νόμος) εἶναι ἡ συστηματικὴ ἔκθεσις τοῦ προφορικοῦ νόμου. Περιέχει συνοπτικὴ ἐρμηνεῖα τοῦ Νόμου καὶ εἶναι γραμμὴν στὴ μεταβιβλικὴ ἑβραϊκὴ γλῶσσα μὲ πλῆθος ἀραμαϊκῶν, ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν λέξεων, βλ., Δαμιανοῦ Δοΐκου, Εἰσαγωγὴ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη (Γενικὴ Εἰσαγωγὴ), Θεσσαλονίκη 1984, σέλ. 158-159.

²⁰ Ταλμούδ (διδασκαλία) εἶναι τὸ συλλογικὸ ἔργο ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὴ Μισνά καὶ τὴ Γκεμαρά.

²¹ Χαλαχά (κανόνας ζωῆς) εἶναι ἡ διατύπωση κανόνα νομικοῦ χαρακτήρα, ποὺ ἀφορᾷ τὸν τελετουργικὸ, πολιτικὸ καὶ ποινικὸ νόμο, δηλαδὴ σὲ κάθε τί ποὺ ρυθμίζει τὴ ζωὴ τῶν Ἰουδαίων, ὁ σύγχρονος ἰουδαϊκὸς νόμος καὶ ἠθικὴ.

²² Γέν. 38,10.

ἔργο τοῦ Θεοῦ.²³ Ἐπιπρόσθετα, ἡ ἀπαγόρευση τῆς ἀνδρικήs ἀντισύλληψης, λόγω τῆς ἐντολῆs στὴν Τορὰ γιὰ τὴν μὴ καταστροφή τοῦ ἀνδρικοῦ σπέρματος,²⁴ ὀδηγεῖ καὶ στὴν ἀπαγόρευση ἀπὸ ὀρισμένους ραβίνους τῆς ἐξέτασης σπέρματος, ἀκόμη καὶ σὲ περιπτώσεις στειρότητας καὶ ἀτεκνίας.

B. Ἡ μουσουλμανικὴ θρησκεία

Τὸ Κοράνιο ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας καὶ συνεπῶς οἱ ἀναφορὲς τῶν μουσουλμάνων θεολόγων λαμβάνονται ἀπὸ σχετικὰ κεφάλαια (σοῦρες) καὶ χωρία, γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴν τεκνογονία.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ γάμος στὸ Ἰσλάμ θεωρεῖται ἱερὴ συμφωνία, ἕνα δῶρο Θεοῦ, γιὰ τὴ σωματικὴ εὐχαρίστηση τῶν συζύγων καὶ τὴ διαίωνιση τοῦ εἴδους. Ὁ Μωάμεθ τόνισε γιὰ τὸ γάμο: «Ὁ γάμος εἶναι ἡ παράδοσή μου. Ὅποιος ἀπορρίπτει τὴν παράδοσή μου δὲν ἔχει θέση μαζί μου». Ὁ προφήτης τοῦ Ἰσλάμ περιέγραψε τὸ γάμο ὡς τὸ μισό τῆς θρησκείας ποὺ ἴδρυσε, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο εἶναι ὁ φόβος Θεοῦ.²⁵

Ὁ πρῶτος σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ καταστολὴ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας καὶ ὁ νηφάλιος βίος. Τὸ σαρκικὸ πάθος, λέει τὸ Ἰσλάμ, εἶναι τὸ πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργεῖ στὸν ἄνθρωπο ἀνησυχία καὶ διαταράσσει τὴν ὁμαλὴ του λειτουργία. Γι' αὐτὸ ὁ γάμος εἶναι τὸ καλύτερο μέσο γιὰ τὸν καθησυχασμὸ τοῦ πάθους, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ βρεῖ τὴ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ του ἡρεμία.²⁶ Ὁ γάμος ἀκόμη φυλάει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τῆς μοιχείας καὶ τὸν προστατεύει ἀπὸ τὴ διάπραξη ἔργων «ἀπαγορευμένων» ἀπὸ τὸν ἱερὸ νόμο (σαρία), ποὺ ἐπισύρουν τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ δεῦτερος καὶ πιὸ σπουδαῖος σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ τεκνογονία. Ἡ γέννηση διαδόχων ἔχει πολλὰ ὠφέλεια. Αὐτὸ τὸ Ἰσλάμ ἐνθαρρύνει τοὺς Μουσουλμάνους νὰ γεννοῦν πολλὰ τέκνα καὶ θεωρεῖ τὴ γέννηση τέκνων ἀπὸ τοὺς πρῶτους σπουδαίους σκοποὺς τῆς ὑπάρξεως τοῦ γάμου. Ἀπὸ τὴν ἐπίδραση βιβλικῶν διδασκαλιῶν ὁ Μωάμεθ συνιστᾷ τὴν πολυτεκνία. Ὁ ἄνθρωπος, λέει, πρέπει νὰ ἔχει τέκνα πολλὰ καὶ νὰ μὴ φοβᾶται πῶς νὰ τὰ διαθρέψει καὶ πῶς θὰ τὰ διαπαιδαγωγήσει, διότι ὁ θεὸς εἶναι παντοδύναμος καὶ εἶναι αὐτὸς ὁ μόνος ὑπόλογος γιὰ τὴ ζωὴ, τὴ διατροφή καὶ ὅλα τὰ ἄλλα γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

²³ ἔφημ. Τὸ Βῆμα, 2/10/1994, σελ. 22.

²⁴ Eisenberg Daniel, «Stem cell research in Jewish Law», Articles in Jewish Law.

²⁵ Athar Shahid, «Islamic Perspective In Medical Ethics» in Islamic Medicine.

²⁶ Νταμποῦρ Ἰμπραχίμ Χαλλίλ, πρεσβ., Γάμος καὶ Οἰκογένεια κατὰ τὸ Ἰσλάμ, διδακτορικὴ διατριβή, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 32-38.

Μὲ τὸ γάμο, ὁ προφήτης τοῦ Ἰσλάμ σκόπευε νὰ συνδέσει μεταξὺ τοὺς τὶς μεγάλες οἰκογένειες, δηλαδή τὶς φυλὲς καὶ τοὺς νομάδες τῶν Ἀράβων. Μὲ τὴν οἰκογένεια ὁ Μωάμεθ θεμελίωσε τὴν εἰρήνη ἀνάμεσα στὶς διάφορες φυλὲς καὶ τοὺς νομάδες τῶν Ἀράβων. Τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς τοὺς διατηρεῖ τὸ Ἰσλάμ. Ὅπως ὁ Προφήτης ἔτσι καὶ τὸ Ἰσλάμ φροντίζει νὰ καλλιιεργεῖ τὴν ἀγάπη ἀνάμεσα στὶς φυλὲς καὶ στοὺς νομάδες, ὥστε νὰ προάγεται ἡ κοινωνικὴ ζωὴ.

Τοὺς πρακτικοὺς σκοποὺς τοῦ ἰσλαμικοῦ γάμου τοὺς βρίσκουμε καὶ στὸ ἐξῆς, ὅτι μὲ τὸ γάμο πολλαπλασιάζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μουσουλμάνων καὶ δίνεται ἡ δυνατότητα στὸ κράτος νὰ αὐξάνει τὴν πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ του ἰσχὺ. Γι' αὐτὸ τὸ Ἰσλάμ ἐνθαρρύνει τοὺς πιστοὺς του νὰ παντρεύονται καὶ νὰ ἀποκτοῦν τέκνα. Ὁ Μωάμεθ ἀναθεμάτισε τοὺς ἀγάμους: «Οἱ πῖο κακοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ σᾶς εἶναι οἱ ἄγαμοι καὶ οἱ πῖο ἀμαρτωλοὶ μεταξὺ τῶν νεκρῶν εἶναι οἱ ἄγαμοι» λέει σ' ἓνα Χαντίθ. Εἶναι πεποίθηση τῶν Μουσουλμάνων ὅτι ὁ θεὸς ἀκούει τὸν ἔγγαμο περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄγαμο. Πάνω σ' αὐτὸ ὁ Μωάμεθ λέει: «Ὅποιος θέλει νὰ γίνεαι δίκαιος μπρὸς στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ τὴν ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως, ἄς παντρευτεῖ τὶς ἐλεύθερες γυναῖκες».

Ὁ Ἀχμέτ Χαμλυσίν, μέλος τοῦ θεολογικοῦ Συμβουλίου τοῦ Μαρόκου στὸ Ραμπάτ, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ πολυτεκνία ἀποτελεῖ ὕψιστο σκοπὸ στὸ Ἰσλάμ, ἀλλὰ ἡ ἀντισύλληψη εἶναι ἐλεύθερη ἐπιλογή τοῦ ζευγαριοῦ στὴν ἐπίτευξη τοῦ στόχου αὐτοῦ.

Ἡ ἰσλαμικὴ θεώρηση τῆς τεκνογονίας ὡς σκοποῦ τοῦ γάμου εἶναι προτρεπτικὴ γιὰ τὴν πολυτεκνία, ὅμως ἡ ἀντισύλληψη δὲν θεωρεῖται παραβίαση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ὅταν αὐτὴ ὑπηρετεῖ τὸ σκοπὸ αὐτό, δηλαδή ὅταν ρυθμίζει καὶ δὲν ἀποκλείει τὶς γεννήσεις. Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν σχετικῶν κειμένων, τὰ διλήμματα ἐπικεντρώνονται στὴν ἰατρικὴ παρέμβαση μέσω τῶν τεχνητῶν καὶ χημικῶν μεθόδων τῆς ἀντισύλληψης σὲ θεσμοὺς παραδοσιακοὺς, ὅπως ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ τεκνογονία καὶ αὐτὰ συνδέονται μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἰσλαμικοῦ νόμου.

5. Ἐνδεικτικὴ Βιβλιογραφία

Α Ἑλληνόγλωσση

ΑΕΡΑΚΗ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ στὸ θέμα τῆς τεκνογονίας, Αἴγινα 1983.

ΒΑΝΤΣΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, Ὁ Γάμος καὶ ἡ προετοιμασία αὐτοῦ ἐξ' ἀπόψεως Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς, διδακτορικὴ διατριβή, Ἀθήνα 1977.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, (νῦν Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας), Μπροστά στο γενετήσιο πρόβλημα, Ἀθήνα 1957.

ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ ΜΑΞΙΜΟΥ Ἄρχ., Ἡ ἀποφυγή τῆς τεκνογονίας ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως, Ἀθήνα 1952.

ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ ΜΙΧΑΗΛ, Τίμοι μὲ τὰ ἀνθρώπινα (Ὁ γάμος στὰ ὅρια τῆς Ὁρθόδοξης Ἠθικῆς), Ἀθήνα 1983.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ἀγάπη καὶ Γάμος, Ἀθήνα 3 1989.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΛΟΥ ΔΗΜ., Γάμος, Σεξουαλικότητα καὶ Ἀγαμία-Μία ὀρθόδοξη ἑλληνικὴ θεώρηση, μτφ. Δ. Βακάρου Πρεσβ., Θεσσαλονίκη 1986.

ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Γάμος καὶ ἀγαμία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν», πέρ. Γρ. Παλαμᾶς, τεῦχος 68, Θεσσαλονίκη 1978.

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ ΣΑΒΒΑ, Ἡ ἀποφυγή τῆς τεκνογονίας, Ἀθήνα 1990.

ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἀποφυγὴ Τεκνογονίας, Ἀμαρτία;, Ἀθήνα 1995.

ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ ΝΙΚΟΥ, Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ Γάμου, Ἀθήνα 1989.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ἡ ρύθμιση τῆς τεκνογονίας, Ὁρθόδοξη καὶ Ἑλληνικὴ ἄποψη, Ἀθήνα 1994.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Περὶ Γάμου-τεκνογονίας καὶ Παρθενίας, ἔκδοση συλλόγου «Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης», Ἀθήνα 1971.

ΝΤΑΜΠΟΥΡ ΙΜΠΡΑΧΙΜ ΧΑΛΛΙΛ πρεσβ., Γάμος καὶ Οἰκογένεια κατὰ τὸ Ἰσλάμ, διδακτορικὴ διατριβή, Θεσσαλονίκη 1990.

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ ΣΕΡΑΦΕΙΜ Ἄρχ., Τὸ ζήτημα τῆς Τεκνογονίας (τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως) ³ 1957.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, (πρώην μητρ. Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ), Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Γιὰ ἓνα πετυχημένου γάμο, Ἀθήνα.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Κρίσις στὴ σύγχρονη οἰκογένεια, Ἀθήνα.

ΠΑΤΡΩΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ὁ γάμος στὴ Θεολογία καὶ στὴ ζωή, Ἀθήνα ³ 1983.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Γάμος καὶ Ἀγαμία, κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, Ἀθήνα 1985.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞ., Τὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας καὶ ἡ ἐγκύκλιος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1937), Ἀθήνα 1977.

STRUVE PIERRE, Ὁ ἔλεγχος τῶν γεννήσεων, πέρ. Ἀκτίνες 1963, σελ. 134-137.

«ΣΥΝΑΞΗ» Περιοδικό, Ἔρως Θεοῦ, ἔρως ἀνθρώπων, τεῦχος 32, Ἀθήνα 1989.

ΦΑΡΟΥ Φ.,- ΚΟΦΙΝΑ Σ., Συζυγία, Ἀθήνα 1987.

ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ, Γάμος, Ἀθήνα ³ 1989.

ΦΑΝΑΡΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἡ τεκνογονία στὴ σύγχρονη ὀρθόδοξη ποιμαντική, διπλωματικὴ μεταπτυχιακὴ ἐργασία εἰδίκευσης, Θεσσαλονίκη 1992, (ὕπὸ ἔκδοσιν).

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή, Ἠθικοκοινωνικὴ Προσέγγιση, ἔκδ. Τὸ Παλίμψηστον, Θεσσαλονίκη 2000.

ΦΩΤΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, Ἀγάπη καὶ Γάμος, Ὁρθόδοξα Τετράδια/1, Ἀθήνα 1995.

ΧΑΡΩΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Τὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, Ἀθήνα 1972.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΖΑΦΕΙΡΗ, Μητρ. Περιστερίου, «Αἱ ἀμβλώσεις καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία», ἀνάτυπον ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Θεολογία, Ἀθήνα 1991.

Β' Ξενόγλωσση

BREITOWITZ YITZCHOK Rabbi, «The Preembryo in Halacha» in Jewish Law, Articles examining Halacha, Jewish Issues and Secular Law.

CATECHISM OF THE CATHOLIC CHURCH, 1994, Article 6, The sixth commandment, III. The Love of Husband and Wife, The fecundity of marriage, 2368-2370.

«Congregation for the Doctrine and of the Faith, Instruction on respect for Human Life in Its Origin and on the Dignity of Procreation (1987)», II,I,1,5, Int 4. Roman Catholic Church, Vatican Press 1987.

CONSTANTELOS DEMITRIOS, Marriage in the Greek Orthodox Church, 1985.

ELLINGSEN MARK, The Cutting Edge, W.C.C, Geneva 1993.

HANIGAN JAMES, What are they saying about sexual morality? New York 1982.

HARAKAS STANLEY REV., Guidelines for marriage in the Orthodox Church, New York..

HARAKAS STANLEY REV., Contemporary Moral Issues, Minnesota 1982.

LARCHET JEAN-CLAUDE, Pour une ethique de la procreation, Cerf/Paris 1998.

MEYENDORFF JOHN, Marriage: An Orthodox perspective, New York 1965.

NOONAN J T., Contraception et Marriage, evolution on contraception dans la pensee Chretiene, Paris 1969.

PATRINAKOS NICON, The Orthodox Church on Birth Control, New Jersey 1975.

ZARHIRIS Gerasimos, Metropolitan of PERISTERI, «Morality of Contraception: an Eastern Orthodox opinion», Orthodox Observer, U.S.A. 1974.

6. Στατιστικά στοιχεία

Στην έρευνα έλαβαν μέρος 36 πνευματικοί πατέρες, από τους οποίους οί 18 ήταν άγαμοι και οί 18 έγγαμοι. Η παράθεση τών ποιμαντικών απόψεων και θέσεων έγινε με προσωπική συζήτηση με 26 πνευματικούς, με άλληλογραφία με 4 και κατόπιν έπικοινωνίας και παραπομπής σε δημοσιευμένα κείμενά τους με 6 ποιμένες-συγγραφείς. Οί έρωτηθέντες πνευματικοί είναι γνωστοί για την ποιμαντική έμπειρία τους και αξίζει να σημειωθεί ότι άγκαλιάζουν πνευματικά τόν Έλλαδικό χώρο, άκόμη και άποδήμους Έλληνες στο έξωτερικό. Παρατίθενται ξεχωριστά οί θέσεις τών έγγάμων και άγάμων πνευματικών για την καλύτερη δυνατή παρουσίαση τών έκάστοτε απόψεων.

Θέμα: Αντισύλληψη: Τεχνική και Φυσική Ρύθμιση της Γονιμότητας

	Τεχνική Αντισύλληψη		Φυσική Αντισύλληψη (χρήση άγονων ημερών)	
	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Έγγαμοι Πνευματικοί:	44,5 %	55,5 %	91,5 %	8,5 %
Άγαμοι Πνευματικοί:	22,3 %	77,7 %	94,5 %	5,5 %
Σύνολο Πνευματικών:	33,4 %	66,6 %	93,0 %	7,0 %

Θέμα: Ρύθμιση της γονιμότητας και συμμετοχή στη Θεία Ευχαριστία

	Στέρηση Θείας Κοινωνίας	Μη Στέρηση Θείας Κοινωνίας
Έγγαμοι Πνευματικοί:	56,9 %	43,1 %
Άγαμοι Πνευματικοί:	59,2 %	40,8 %
Σύνολο Πνευματικών:	58,05 %	41,95 %

Θέμα: Η συζυγική συνουσία κατά την εγκυμοσύνη

	ΝΑΙ με ιατρική άδεια	ΟΧΙ σε κάθε περίπτωση
Έγγαμοι Πνευματικοί:	100 %	0 %
Άγαμοι Πνευματικοί:	94,4 %	5,6 %
Σύνολο Πνευματικών:	97,3 %	2,7 %